

EWA KAPELA
Uniwersytet Śląski

NEOLOGIZMY POLITYCZNE W NAGŁÓWKACH ROSYJSKICH TEKSTÓW MEDIALNYCH

Język stanowi istotny element kultury. Niezależnie od deterministycznego czy relatywistycznego interpretowania relacji między elementami triady: język — umysł — rzeczywistość, należy zgodzić się z poglądem Edwarda Sapira, że język jest „kluczem do zrozumienia całego ludzkiego świata”¹. Jako żywy twór jest on częścią ludzkiej tożsamości. Utrwala myślenie zbiorowe i reaguje na zmiany w rzeczywistości pozajęzykowej²: „w strukturze nazw utrwalony jest sposób psychologicznego postrzegania rzeczy, tj. bytów materialnych i niematerialnych”³.

W ostatnich latach zauważalny jest wzrost kreatywności językowej użytkowników języka rosyjskiego⁴. Raisa Rozina nazywa język diagnostą, tłumacząc, że w mgnieniu oka stawia on diagnozę stanu społeczeństwa. Eksplozja twórczości językowej świadczy według niej o tym, że społeczeństwo jest czymś poruszone⁵. Nowe wyrazy tworzo-

¹ A. Wierzbicka, *Sapir a współczesne językoznawstwo*, w: E. Sapir, *Kultura, język, osobowość. Wybrane eseje*, przeł. B. Stanosz, R. Zimand, PIW, Warszawa 1978, s. 19.

² Рог. Л.И. Плотникова, *Словотворчество как феномен языковой личности (порождение, функционирование, узуализация нового слова)*, Автореферат, Белгород 2004, с. 24.

³ A. Nagórko, *Podręczna gramatyka języka polskiego*, PWN, Warszawa 2012, s. 177.

⁴ Zmiany w zasobie leksykalnym ruszczyzny oraz w komunikacji są przedmiotem opisu nie tylko w opracowaniach naukowych. Stan współczesnego języka jest na bieżąco komentowany na Facebooku, np. w grupach „Словарь года”, „Словарь перемен”, „Слово года”, „Неологизм года” oraz w analitycznym serwisie internetowym monitorującym rynek środków masowego przekazu www.public.ru. Ponadto od 2007 roku w Rosji jest organizowany konkurs „Слово року” („Слово года”).

⁵ *Озвучить, нежели чем, касаясь: зачем мы так говорим. Лингвист Раиса Розина о том, из чего сейчас состоит разговорная речь* (интервью),

ne/używane w tekstach medialnych o tematyce społeczno-politycznej nie tylko stanowią więc materiał do analizy stanu systemu językowego, ale pomagają także w interpretacji określonych zjawisk pozajęzykowych. W strukturze i semantyce innowacji leksykalnych w pewnym stopniu przejawiają się właściwości kulturowe narodu.

Neologizmy powstające w okresie burzliwych i doniosłych społecznie wydarzeń nierzadko stają się słowami kluczami danej epoki. Wyrazy istotne dla użytkowników języka w danym okresie historycznym oprócz podstawowej funkcji referencyjnej pełnią również funkcję predykatywną⁶. Nie tylko nazywają, ale też charakteryzują: w skompresowanej formie przekazują wiele informacji o desygnacie nazwy. Jak w soczewce ogniskują się w nich najważniejsze cechy świadomości społecznej, stosunek emocjonalno-oceniający do nazywanego faktu, zjawiska czy osoby. Analiza takich innowacji pozwala zrozumieć, jak określone aktualne zjawiska pozajęzykowe są w danym momencie konceptualizowane w świadomości użytkowników języka⁷.

Kanwą wielu innowacji leksykalnych w języku rosyjskim stała się sytuacja na Ukrainie (wydarzenia z 2013 roku i zapoczątkowane przez nie zmiany społeczno-polityczne) oraz relacje rosyjsko-ukraińskie. Miejscem powstawania i funkcjonowania neologizmów politycznych (tj. wyrazów i związków wyrazowych posiadających konotacje polityczne) jest w głównej mierze dyskurs medialny (szczególnie internetowy). Niektóre z tych neologizmów pojawiają się w strategicznych miejscach tekstów medialnych, tj. w nagłówkach. Jak zauważa Tatiana Szmielowa, to, że pewne realia znajdują się w centrum uwagi społecznej, powoduje wysunięcie ich nazwy na centralną pozycję tekstów prasowych⁸.

Za najważniejsze funkcje nagłówka uważa się funkcję nominatywną (nazywa tekst), deskryptywną (przedstawia jego treść) i pragma-

„Московские новости” 01.10.2013, <http://www.mn.ru/society/edu/88219> (07.10.2017).

⁶ O słowach kluczach patrz: Л.Л. Крысин (ред.), *Современный русский язык. Активные процессы на рубеже XX–XXI веков*, Языки славянских культур, Москва 2008, s. 543–544; Н.А. Кузьмина, Е.А. Абросимова, *Активные процессы в русском языке и коммуникации новейшего времени*, Флинта, Наука, Москва 2013, s. 75–77.

⁷ Рог. Л.В. Рацибурская, Н.А. Самыличева, А.В. Шумилова, *Специфика современного медийного словотворчества*, Флинта, Москва 2015, s. 43.

⁸ Patrz: Т.В. Шмелева, *Ключевые слова текущего момента*, цит. по Л.Л. Крысин (ред.), *Современный русский язык...*, s. 543.

tyczną (oddziałuje na odbiorcę)⁹. Nagłówki zajmują pozycję strategiczną w tekście. Są konstruowane w przemyślany sposób, ponieważ to właśnie na nich w pierwszej kolejności skupia się uwaga odbiorców. Nagłówki „pełnią funkcję nośników treści kontekstualizujących i antycypujących przebieg dyskursu”¹⁰. Stanowią odniesienie do treści oraz instrument interpretacji tekstu. „Tytuł aktualizuje tekst, bo zakotwicza go w kontekście i w świecie relewantnym dla odbiorcy, odgrywa również rolę prognostyku znaczeń globalnych w tekście, a tym samym sygnalizuje, ‘czym tekst może być’”¹¹ – wprowadza do odbioru komunikatu.

W niniejszym artykule przyjrzymy się temu, jakie neologizmy polityczne powstałe w ostatnich latach są nadal aktualne i używane w nagłówkach tekstów medialnych, w jaki sposób oraz w jakim celu są do nich wprowadzane.

Neologizmy oznaczające to, co jest najważniejsze dla społeczeństwa, zwykle są tworzone za pomocą środków słowotwórczych. Bazą derywacyjną często stają się słowa kluczowe¹². Przykładem realizacji tej tendencji jest neologizm „крымнаш”. Z uwagi na aktualność i popularność neologizmu, na jego wartość denotacyjną i konotacyjną, a zwłaszcza nacechowanie ematywne, można uznać go za słowo sztandarowe¹³. O randze wyrazu „крымнаш” w świadomości użytkowników języka rosyjskiego świadczy fakt, że został on zwycięzcą rosyjskiej edycji konkursu „Słowo Roku 2014”¹⁴.

Zrost „крымнаш” powstał z połączenia nazwy własnej i zaimka dzierzawczego – „Крым наш!” (okrzyk radości z powodu przyłączenia Krymu do Federacji Rosyjskiej). Łączny zapis jest najprawdopodobniej wynikiem analogii do „hasztagu”, jakim stało się hasło „Крым

⁹ M. Wojtak, *Gatunki prasowe*, Wyd. UMCS, Lublin 2004, s. 21.

¹⁰ U. Żydek-Bednarczuk, *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*, Universitas, Kraków 2005, s. 171.

¹¹ Tamże, s. 172.

¹² Н.Е. Петрова, Л.В. Рацибурская, *Язык современных СМИ. Средства речевой агрессии*, Флинта, Наука, Москва 2013, s. 65.

¹³ Por. W. Pisarek, *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność: lata dziewięćdziesiąte*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, R. XLIII, nr 3–4, s. 19.

¹⁴ Konkurs „Слово года” odbywa się w Rosji z inicjatywy prof. Mikhaïla Epsteina (Михаил Эпштейн). Zdaniem organizatora celem konkursu jest przedstawienie językowego obrazu świata, który powstaje w świadomości masowej w określonym roku. Por. «Крымнаш» стал главным словом уходящего года, „Московский Комсомолец” 10.12.2014, <http://www.mk.ru/social/2014/12/10/krymnash-stal-glavnym-slovom-ukhodyashhego-goda.html> (16.07.2017).

наш!» — #крымнаш¹⁵. Oksana Issers nazywa ten specyficzny „obiekt leksykalny” jednostką nie nominatywną, a kognitywną, znakiem zmiany sytuacji geopolitycznej¹⁶. Lingwiści konstatują, że powyższe hasło zapisywane łącznie posiada nacechowanie ujemne i jest używane w kontekście ironicznym¹⁷, ale nagłówek „‘Крымшаш’ — это звучит гордо” („Коммерсантъ”)¹⁸ nie dowodzi stałości takiej tendencji. Potwierdza to również treść artykułu, z którego czytelnik dowiaduje się, że według badań opinii publicznej dla 77% Rosjan wyraz „крымнаш” jest symbolem triumfu i dumy, odrodzenia Rosji albo nawet zwycięstwa nad nacjonalizmem ukraińskim. Neologizm „крымнаш” stał się etykietką językową — oznacza nie tylko stanowisko (zadowolenie z przyłączenia Krymu do Rosji), ale również osoby, które je prezentują:

Словечко ‘крымнаш’ превратилось в негативный ярлык для тех, кто рад этому событию, причем означать оно стало не только их позицию, но и их самих: можно услышать фразы вроде ‘Он — крымнаш’ или ‘Там собрались одни крымнаши’¹⁹.

Po referendum w sprawie statusu Krymu (16.03.2014 r.) fraza „Крым наш” stała się częścią uniwersalnej repliki: „Зато Крым наш”²⁰, którą również zaczęto zapisywać łącznie: „Затокрымнаш’, или Состояние русской души” („Главком”)²¹, „‘Затокрымнаш’ или Как проходит курортный сезон без курортников” (FaceNews)²².

¹⁵ Symbolem kratki oznacza się w blogach i serwisach społecznościowych ważne słowa. Celem używania hashtagów jest tematyczne grupowanie wiadomości i łatwiejsze ich wyszukiwanie. Hashtag to „słowo lub wyrażenie [zapisywane] bez spacji poprzedzone symbolem # (ang. *hash*), będące formą znacznika (ang. *tag*)”, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Hashtag> (07.10.2017).

¹⁶ O.С. Иссерс, *Спасибо за воспоминания: вербальные штрихи к ушедшему году*, w: Э. Архангельская, Л. Игнатъева (ред.), *Русситка и современность*, БМА, Рига 2016, s. 196.

¹⁷ O.С. Иссерс, *От серьезного — до смешного: игровой потенциал российского слова года*. «Политическая лингвистика» 2015, № 4, с. 27, <https://cyberleninka.ru/article/n/ot-serieznogo-do-smeshnogo-igrovoy-potencial-rossiyskogo-slova-goda> (18.09.2016).

¹⁸ <https://www.kommersant.ru/doc/2860456> (23.11.2015).

¹⁹ А. Михеев, „Словарь 2014 года”: *штогу*, <http://weekend.rambler.ru/read/2014/12/27/2014vocabulary/#close> (16.07.2017).

²⁰ *Главные слова уходящего года*, Сайт ТВ „Дождь”, <https://tvrain.ru/words/2014/> (16.07.2017).

²¹ <http://glavcom.ua/columns/strelyanyy/127716-%C2%ABzatokrymnash%C2%BB-ili-sostojanie-russkoj-dushi.html> (24.12.2014).

²² <https://www.facenews.ua/articles/2014/241981/> (27.07.2014).

Zrost „крымнаш” na zasadzie gry językowej został przekształcony w „намкрыш” (нам крышка²³, tj. koniec z nami), oznaczający pogorszenie się życia Rosjan w wyniku międzynarodowych sankcji ekonomicznych nałożonych na Rosję za aneksję Półwyspu Krymskiego²⁴. Zestawienie w nagłówku neologizmów posiadających odmienne konotacje pozwala na wysoką informatywność przy zachowaniu ekonomii środków językowych: „КРЫМНАШ — НАМКРЫШ: Как менялись мысли россиян в 2014 году” (Телеканал новостей „24”)²⁵.

Na podstawie nagłówka będącego zapowiedzią tekstu odbiorca wysuwa hipotezy co do jego zawartości treściowej, prognozuje zamierzenia nadawcy oraz sądzi o stosunku autora tekstu do tego, o czym pisze²⁶. Potwierdzeniem powyższych słów może być nagłówek „Намкрыш. Как живет оккупированный Россией Крым” („Фокус”)²⁷. W neologizmie zawarta jest odpowiedź na postawione w tytule pytanie.

Jedną z cech wyróżniających słowa klucze jest ich duży potencjał słowotwórczy (aktywność derywacyjna²⁸). Od neologizmu „крымнаш” powstała m.in. nazwa rosyjskich hurapatriotów („крымнашисты”) oraz wyznawanej przez nich ideologii opartej na „nienawiści do obcych i do rosyjskiej opozycji, związanej z aneksem Krymu i agresją Rosji na wschód Ukrainy”²⁹ — „крымнашизм”. Oto niektóre przykłady użycia przywołanych wyrazów w nagłówkach: „Социолог Паниотто: Большинство интеллигенции в России — ‘крымнашисты’” („Гордон”)³⁰; „Лойко рассказал, как ‘крымнашисты’ разочаровались в ‘русском мире’” („РБК-Украина”)³¹; „‘Крымнашизм’

²³ С.А. Кузнецов (ред), *Большой толковый словарь русского языка*, <http://www.gramota.ru>

²⁴ «Укропы», „ватники” и еще 30 новейших слов, http://24tv.ua/ru/ukropy_vatniki_i_eshhe_30_novejshih_slov_n564050 (11.04.2015).

²⁵ http://24tv.ua/ru/krymnash_namkrysh_kak_menjalis_mysli_rossijan_v_2014_godu_n528236 (5.01.2017).

²⁶ Рог. Л.В. Рацибурская, Н.А. Самыличева, А.В. Шумилова, *Специфика современного...*, s. 93.

²⁷ <https://focus.ua/country/343067/> (02.01.16).

²⁸ Н.А. Кузьмина, Е.А. Абросимова: *Активные процессы...*, s. 76.

²⁹ W. Radziwinowicz, *Niemcowa zamordował „krymnaszyszczym”*, „Gazeta Wyborcza” 28.02.2015, http://wyborcza.pl/1,76842,17497433,Niemcowa_zamordowal_krymnaszyszczym_.html (16.07.2017).

³⁰ <http://gordonua.com/news/worldnews/sociolog-paniotto-bolshinstvo-intelligencii-v-rossii-krymnashisty-121952.html> (28.02.2016).

³¹ <https://styler.rbc.ua/rus/zhizn/loyko-rasskazal-krymnashisty-razocharovalis-145-8281948.html> (18.03.2016).

стал для россиян наркотиком длительного действия — политолог из РФ” („Обозреватель”)³².

Na marginesie warto odnotować ścisłą korelację między znaczeniem rzeczowników, których podstawę słowotwórczą stanowi fraza „Крым наш”, a subiektywną konceptualizacją oznaczanych przez nie zjawisk pozajęzykowych dokonywaną przez użytkowników języka (por. wcześniejsze uwagi dotyczące zrostu „крымнаш”). Jednym idea „крымнашизм” kojarzy się z fanatyzmem, rewanżyzmem i faszyzmem. Dla innych jest kwintesencją patriotyzmu narodowego. Interpretacja znaczenia neologizmu „крымнашизм” i wynikające z niej konotacje pozytywne bądź negatywne zależą od punktu widzenia autora tekstu oraz jego poglądów politycznych. Obrazują to poniższe cytaty:

„Крымнашизм” — это 99% состояние общества как диагноз... как состояние, о котором можно прочитать во многих книгах, где описывается атмосфера Германии 20-х годов... Это ужасно... Реваншизм за разваленный СССР... Фанатизм в худших его проявлениях не столько за властимущих, сколько за „Я ГРАЖДАНИН ВЕЛИКОЙ СТРАНЫ”, а предателям, кто не любит государство — в морду чтоб не вякал, и на кол. И многие считают это патриотизмом. Вот только патриотизм — любовь к РОДИНЕ, а не к ГОСУДАРСТВУ. [...] Патриотизм перепутали с ненавистью³³.

С начала 2014 года в нашей стране повсеместное распространение получил так называемый крымнашизм — идеология российского мира, центральным стержнем которой является стремление к единству великого многонационального российского народа. Присоединение Крыма к России необычайно сильно всколыхнуло патриотические настроения в нашем обществе. Патриотизм — это прежде всего забота о своих соотечественниках. [...] Огромное значение имеет идеология, целью которой является объяснение, обоснование абсолютно правильных действий российского руководства. [...] крымнашизм — это своеобразная квинтэссенция российского патриотизма, его наивысшее воплощение³⁴.

Język rosyjski wzbogacił się o wiele neologizmów „postmajdanu”. Na bazie wydarzeń ukraińskich powstał słownik innowacji leksykalnych. Odnotowano w nim 404 jednostki leksykalne, które pojawiły

³² <https://www.obozrevatel.com/politics/74326-kryimnashizm-stal-dlya-rossiyan-narkotikom-dlitelnogo-dejstviya-politolog-iz-rf.htm> (25.04.2016).

³³ Ф. Александровна, *Как патриотизм перепутали с ненавистью*, <https://openrussia.org/post/view/3052/> (16.06.2017).

³⁴ А. Анисимов, *Крымнашизм — наивысшее воплощение российского патриотизма*, http://zhurnal.lib.ru/a/anisimow_a/krimnashizm.shtml (16.06.2017).

się w okresie od grudnia 2013 do grudnia 2014 roku³⁵. Z uwagi na echa wydarzeń z 2013 roku są one ciągle przedmiotem zainteresowania środków masowego przekazu, więc w dyskursie medialnym wciąż aktualna jest nowo powstała leksyka związana z tymi wydarzeniami. Ze względu na ujemne nacechowanie wielu neologizmów są one słabo reprezentowane w strategicznych pozycjach tekstów prestiżowych gazet i czasopism o szerokim zasięgu czy też portali informacyjnych, niemniej można znaleźć przykłady nagłówków, w których zostały użyte, np.: „За что мы, колорады и ватники, не переносим укропов?” („Свободная Пресса”)³⁶; „‘Укропы’ предъявили территориальные претензии Белоруссии” („Взгляд. Деловая газета”)³⁷.

„Укроп” to nazwa antyrosyjsko nastrojonego obywatela Ukrainy, zwolennika „majdanu”, nowej władzy ukraińskiej oraz prozachodniej orientacji politycznej. Jest kilka możliwości eksplikacji etymologii tej nazwy. Wśród źródłosłów wskazuje się wyrażenie „український патріот” lub hasło „Україна — це Європа” (w skrócie „Укропа”). Rzeczownik „укроп” bywa też traktowany jako wariant określenia „укры”³⁸. Neologizm ten może być również rozpatrywany jako neosemantyzm — pierwotne znaczenie rzeczownika „укроп” to koper. Taka metafora roślinna wywołuje skojarzenia z niedojrzałością i efemerycznością zjawiska (koper jest rośliną jednoroczną). Niezależnie od eksplikacji ta mająca być obraźliwym określeniem Ukraińców nazwa zyskała z czasem nową interpretację i zaczęła być używana jako autonominacja, co doprowadziło do neutralizacji jej nacechowania negatywnego. Nowy sens nadał rzeczownikowi „укроп” prezydent Ukrainy Petro Poroszenko, rozszyfrowując go jako skrót od wyrażenia „ukraiński opór”: „Порошенко расшифровал ‘укроп’ как ‘український опір’” („РБК-Украина”)³⁹.

³⁵ С.А. Жаботинская, *Язык как оружие в войне мировоззрений. Майдан — антимайдан: словарь-тезаурус лексических инноваций. Украина декабрь 2013—декабрь 2014*, Киев 2015, http://uaclip.at.ua/zhabotinskaja-jazyk_kak_oruzhie.pdf (05.06.2017).

³⁶ <http://svpressa.ru/society/article/89439/> (14.07.2016).

³⁷ <https://vz.ru/world/2016/7/14/821509.html> (14.07.2016).

³⁸ *Колорады vs Укропы. Какие слова подарили Украине Майдан и война*, <http://korrespondent.net> (6.06.2014); А. Лябина, *Новый русско-украинский словарь: 10 неологизмов постмайдана*, „Комсомольская правда” 21.06.2014, <http://www.kp.ru/daily/26258.5/3137433/> (10.01.2016).

³⁹ <https://www.rbc.ua/rus/news/poroshenko-rasshifroval-ukrop-kak-ukrayinskiy-opir--08092014171400> (08.09.2014).

Ideologicznymi antonimami nazwy „укроп” są rzeczowniki „ватник” i „колорад”⁴⁰. Mianem „watnika” określa się Ukraińca wyznającego poglądy prorosyjskie. Jest to także lekceważąca nazwa hurapatriotów w Rosji, którzy ślepo wierzą propagandzie antyukraińskiej⁴¹. Za pierwowzór „watnika” można uznać komiksovą postać zwaną Рашка-Квадратный Ватник, bohatera licznych memów internetowych uosabiającego wszystkie najgorsze cechy typowego Rosjanina. Z kolei zoomorficzna metafora „колорады” (od „колорадский жук”, tj. stonka ziemniaczana) określa prorosyjskich separatystów walczących na wschodzie Ukrainy oraz wojowniczo nastrojonych Rosjan. Przeniesienie metaforyczne nastąpiło wskutek skojarzenia kolorów wstążki noszonej przez ludzi o poglądach prorosyjskich z ubarwieniem pospolitego szkodnika⁴².

Użycie w nagłówku etykiety językowej zwalnia odbiorcę z konieczności zastanowienia się i w skompresowanej formie przekazuje stereotypowy obraz oraz stosunek do nazywanego obiektu⁴³. Dyskredytujące neologizmy-etykiety będące przejawem agresji językowej i charakteryzujące ideologiczny styl komunikacji⁴⁴ w nagłówkach pojawiają się zwykle w cytatach: „Главный спикер МВД Украины Антон Геращенко: ‘Русский думает: почему укропы это сделали, а мы не можем?’” („Новая газета”)⁴⁵, w zre-

⁴⁰ Szerzej na temat upolitycznionych nominacji w mediach rosyjskojęzycznych patrz: Э. Капела, *Политизированные номинации в русскоязычном медианпространстве*, w: K. Dembska, D. Paško-Koneczniak (red.), *Współczesne badania nad językiem rosyjskim i jego odmianami*, Wyd. UMK, Toruń 2017, s. 111–122.

⁴¹ Por. С.А. Жаботинская, *Язык как оружие...*, s. 28, 62–63.

⁴² Chodzi o Wstążkę Św. Jerzego w czarno-pomarańczowe paski. Jej prototyp — XVIII-wieczna Wstęga św. Jerzego — był symbolem siły imperialnej. Zawieszano na niej Order św. Jerzego — wysokie odznaczenie przyznawane osobom zasłużonym w walce dla ojczyzny. Później stała się symbolem zwycięstwa w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej (II wojna światowa). W wyniku zapoczątkowanej w 2005 roku i cieszącej się dużym powodzeniem akcji „Георгиевская ленточка” (rozdawanie symbolicznych wstążeczek z okazji Dnia Zwycięstwa 9 maja) jej symbolika nie jest już tak jednoznaczna. Wstążeczka zaczęła pojawiać się na przedmiotach codziennego użytku, stała się modnym atrybutem. Por. *Я помню? Я горжусь? Как возникла и во что превратилась георгиевская лента*, <http://gordonua.com/news/society/georgievskaya-lenta-79228.html> (9.05.2015).

⁴³ Э. Капела, *Заметки о современном политическом дискурсе в русскоязычных СМИ*, w: Э. Архангельская, Л. Игнатъева (ред.), *Русситка...*, s. 205.

⁴⁴ Por. M. Karwat, *O złośliwej dyskredytacji. Manipulowanie wizerunkiem przeciwника*, PWN, Warszawa 2006, s. 169 i in.

⁴⁵ <https://www.novayagazeta.ru/articles/2014/10/07/61470-glavnyy-spiker-mvd-ukrainy-anton-geraschenko-171-russkiy-dumaet-pochemu-ukropy-eto-sdelali-amu-ne-mozhem-187> (8.10.2017).

interpretowanym znaczeniu pozbawionym negatywnych konotacji: „Слова ‘киборг’ и ‘укроп’ стали символами украинского духа — Порошенко” („Фокус”)⁴⁶ albo wtedy, kiedy są przedmiotem refleksji metajęzykowej w tekście, np. „Вата с укропом: язык политических мемов” (Би-би-си)⁴⁷. Częściej wyrazy te bywają budulcem tytułów tekstów zamieszczanych w dziennikach internetowych. Jest to zrozumiałe, ponieważ w blogach dominuje funkcja ekspresywna, a dzielenie się opiniami jest jednym z podstawowych ich celów⁴⁸, np. „Если б я был укроп” („Политнавигатор”)⁴⁹.

Wśród używanych w nagłówkach innowacji leksykalnych pojawiają się neologizmy-toponimy — nacechowane ideologicznie nazwy terenów wschodniej Ukrainy (Donbasu) i miasta Ługańsk: „Донбасс и Луганск или Донбассе и Луганда” („Радио Свобода”)⁵⁰. Neologizmy powstały w wyniku kontaminacji komponentów różnych toponimów: „Донбассе” = Донбасс + Зимбабве; „Луганда” = Луганск + Уганда. Podobieństwo brzmieniowe do nazw państw afrykańskich powoduje aktualizację negatywnych skojarzeń, które automatycznie zostają przeniesione na nowopowstałe nazwy. Kolejny toponim „Лугандон” („Когда Лугандон станет Донбассом?”, „Московский Комсомолец”⁵¹) jest jeszcze silniej nacechowany stylistycznie, ponieważ inicjalną część nazwy miasta skrzyżowano z żargonową nazwą prezerwatywy (Луганск + гондон/гандон), będącą równocześnie bardzo obraźliwym określeniem człowieka nieporządnego, kłamcy, zdrajcy⁵².

Używane w nagłówkach neologizmy posiadające konotacje polityczne są także tworzone od antroponimów. Podstawą słowotwórczą stają się nazwiska popularnych polityków, np. „кадыринг” (Рамзан Кадыров), „мизулинг” (Елена Мизулина), „псакинг”, „псакнуть” (Дженнифер Псаки), „пехтинг” (Владимир Пехтин), „путинг”,

⁴⁶ <https://focus.ua/country/321270/> (05.12.2016).

⁴⁷ http://www.bbc.com/russian/society/2014/08/140808_ukraine_new_internet_memes (05.12.2016).

⁴⁸ E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk (red.), *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, Universitas, Kraków 2013, s. 365–366.

⁴⁹ <http://www.politnavigator.net/blog/esli-b-ya-byl-ukrop> (05.12.2016).

⁵⁰ <https://www.svoboda.org/a/25450144.html> (05.12.2016).

⁵¹ <http://www.mk.ru/politics/2015/09/13/kogda-lugandon-stanet-donbassom.html> (05.12.2016).

⁵² *Словарь молодежного сленга*, <http://teenslang.su/> (10.05.2017); <http://www.slovonovo.ru/> (10.05.2017).

„путинист”, „путиномика” (Владимир Путин), „обамономика” (Барак Обама). Najnowszy z przywołanych neologizmów — *nomina actionis* „кадыринг”, dla którego bazą słowotwórczą stało się nazwisko przywódcy Czeczeni Ramzana Kadyrowa — oznacza demonstrację poparcia dla tego polityka i władz Rosji⁵³: „После кадыринга осталось много мусоринга’: реакция соцсетей на митинг в Грозном” („Гордон”)⁵⁴. Struktura i semantyka tego wyrazu jest wzorowana na starszym, chociaż ciągle aktualnym, neologizmie „путинг”: „‘Путинг’ — это стыдно” („Новая газета”)⁵⁵; „На путинг в Лужниках приехал сам Владимир Путин” (RFI)⁵⁶; „В Москве провели ‘путинг’ по случаю годовщины аннексии Крыма” („ВЛАСТИ.НЕТ”)⁵⁷; „Обычный путинг’: на митинге в центре Москвы обещали ‘загрызть бандеровцев’” („Обозреватель”)⁵⁸; „Провальный путинг-крымнашинг’ — из крымских сетей” (Крым.Реалии)⁵⁹.

Neologizmy używane w przytaczanych nagłówkach nie są okazjonalizmami i nie pojawiają się w nich przypadkowo. Są to wyrazy istotne w bieżącej komunikacji, przy czym nie tylko medialnej. Naukowcy oraz przeciętni użytkownicy języka aktywnie omawiają przywołane neologizmy, analizując zarówno ich strukturę i znaczenie, jak i nazywane przez nie fakty pozajęzykowe.

Wykorzystanie popularnych neologizmów, stanowiących nierzadko słowa kluczowe danego okresu, gwarantuje właściwe rozszyfrowanie informacji zawartej w nagłówku jeszcze przed zapoznaniem się z tekstem głównym. Chociaż bywa i tak, że na zasadzie zawiedzionego oczekiwania, gry z odbiorcą, kontekst powoduje uaktualnienie znaczenia odmiennego niż to, które sugerowałby nagłówek, por. „День твой последний приходит, кроп!” („Московский комсомолец”)⁶⁰ — tytuł tekstu o tematyce kulinarnej.

⁵³ Neologizm „кадыринг” bywa też interpretowany szerzej: wszystko, co związane z R. Kadyrowem. Patrz: K. Туркова, *Словарный запас*, Выпуск 29, <https://snob.ru/selected/entry/104077> (4.02.2016).

⁵⁴ <http://gordonua.com/news/society/posle-kadyringa-ostalos-mnogo-musoringa-reakciya-socsetey-na-miting-v-groznom.html> (23.01.2016).

⁵⁵ <https://www.nowayagazeta.ru/articles/2008/01/24/39621-puting-eto-stydno> (05.12.2016).

⁵⁶ <http://ru.rfi.fr/rossiya/20120223-na-puting-v-luzhnikakh-priekhal-sam-vladimir-putin> (23.02.2017).

⁵⁷ <http://vlasti.net/news/235872> (19.03.2016).

⁵⁸ <https://www.obozrevatel.com/abroad/60428-obychnyj-puting.htm> (1.11.2016).

⁵⁹ <https://ru.krymr.com/a/27621891.html> (19.03.2016).

⁶⁰ <http://www.mk.ru/social/2015/07/26/inostrancy-zhivushhie-v-rossii-obyavili-kulinarnyy-dzhikhad-ukropu.html> (27.06.2017).

NEOLOGIZMY POLITYCZNE...

Używanie znanych i szeroko komentowanych neologizmów w strategicznej pozycji tekstu jest także symptomem upotocznienia dyskursu medialnego, zbliżenia się do odbiorcy. Świadczy o przynależności nadawcy i odbiorcy do tej samej wspólnoty kulturowej.

Z uwagi na to, że neologizmy pozwalają na kompresję znaczenia w niewielkiej formie są dobrym budulcem nagłówka, który powinien być zarazem krótki i informatywny. Ponadto użycie nowych słów deautomatyzuje odbiór nagłówka — przyciąga uwagę potencjalnego odbiorcy i zwiększa szansę na zapoznanie się z konkretnym tekstem. Sprzyja to wzmocnieniu funkcji impresywnej. Nie będąc wyrazami neutralnymi stylistycznie, neologizmy polityczne pełnią funkcję ekspresywno-oceniającą, niekiedy równocześnie implikując stanowisko autora.

Эва Капела

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НЕОЛОГИЗМЫ В ЗАГОЛОВКАХ РОССИЙСКИХ МЕДИАТЕКСТОВ

Резюме

Настоящая статья посвящается новейшим политическим неологизмам, большинство из которых можно признать ключевыми словами эпохи. Автором рассматриваются структура и семантика новообразований, которые употребляются в центральных позициях медийных текстов. Обращается внимание на функции данных неологизмов в заголовках. Анализируемые лексемы, кроме референциальной, выполняют также предикативную функцию. Их исследование позволяет понять, каким образом в сознании носителей языка осмысливаются определенные актуальные экстралингвистические явления.

Ewa Kapela

POLITICAL NEOLOGISMS IN HEADLINES OF RUSSIAN MEDIA TEXTS

Summary

The present article is devoted to the newest political neologisms. Most of them can be considered as keywords of the epoch. The author describes the structure and semantics of new words which are used in central positions of media texts. The writer of the article also draws attention to the functions of given neologisms in headlines. The analysed lexemes fulfill not only the referential function but also the predicative one. Their study allows to understand in what way particular current extralinguistic phenomena are conceptualised by users of a language.